

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 1.2. Педагогика (Дизайн на образователни програми) на

тема **„АДАптиРАНЕ НА МОДЕЛ НА ДИЗАЙН НА ОБУЧЕНИЕ В КОНТЕКСТ НА НЕФОРМАЛНА ОБРАЗОВАТЕЛНА СРЕДА /ТАНЦОВИ УЧИЛИЩА/“**

докторант: Ралица Атанасова Мерджанова-Стефанова

рецензент: доц. д-р Златин Маринов Костов

Данни за авторката: В многогодишната си практика на танцов учител в т.ч. и в неформална образователна среда (НФО) и преподавател по специалността „треньор по спортни танци“ в НСА „Васил Левски“, както и на активен участник на почти всички административни, управленски и спортно-педагогически нива в изграждането и развитието на естетическата спортна дисциплина „спортни танци“ в България, съм имал възможността да изграждам и оценявам изпълнителските и спортно-педагогически знания и умения на плеяда талантиливи Български младежи, в стремежа им към усъвършенстване и самоутвърждаване в областта на това прекрасно и уникално по своите характеристики танцово изкуство-спорт. Една от тях безусловно беше и докторантката Ралица Мерджанова-Стефанова, на чието непрекъснато и успешно кариерно развитие в тази област, отначало като спортист-състезател по спортни танци към КСТ „Дъга“ – гр. София, а по-късно като танцов педагог в ТУ „Dance Academy“ и ръководител на ТУ „DanceStation“, съм бил свидетел от самото й начало и до този момент, в който тя застава пред нас не само като завършен танцов педагог, какъвто безспорно е, но и с напълно оправдани аспирации за защитата на този свой дисертационен труд и придобиването на един качествено нов за нея статут – този на педагога-изследовател в необятното поле на тази древна и вечно млада наука, както и на смел иноватор и вдъхновител за развитие и усъвършенстване на обучението по изкуства, и в частност на танцовите такива в България, в условията на една за съжаление все още недостатъчно развита и регламентирана у нас, неформална образователна среда (НФОС).

Обща характеристика на труда: Представеният ми за рецензия труд обхваща 228 страници, включително увод и постанова на изследването, четири глави, заключение, приложения и библиография. Дисертационният труд съдържа 7 приложения, 2 схеми, 18 таблици, 6 диаграми, няколко снимки и присъединен видеофайл. Приятно впечатление правят и изведените още в самото начало на текста списъци с използваните от авторката съкращения, схеми, таблици, диаграми и работни понятия. Библиографската база обхваща общо 80 значими източника, от които 37 на латиница, 31 на кирилица, а останалите са информативни уеб-сайтове. Въпреки не особено големия брой използвани източници от докторантката, тяхната значимост и актуалност в изследователското й поле е безспорна и те определено, съществено допринасят за пълноценното оформяне и изложение на тезите й, извеждането на актуалната проблематика в тях, както и за адекватното формулиране на научните й хипотези за евентуалното им разрешаване в полето на теорията и практиката на педагогическата наука у нас. Текстът е написан на литературно издържан и подходящ научен език с минимални граматически грешки. В структурно отношение съдържанието е представено подходящо и с ясно изразена логика както в теоретическите, така и в емпиричните равнища на изследването й. Според нас обаче, Глава 4 би трябвало да бъде представена в структурата на дисертацията преди Глава 3, тъй като в нейното съдържание са разгледани фундаментални теоретични постановки, на основата на които авторката изгражда и пак там излага изследователската си концепция за процеса на адаптиране на модел на дизайн на обучение, авторската си матрица за адаптиране на избрания модел на дизайн на обучение (Backward design model) към НФО по танцово изкуство в България, както и авторските си разработки на ресурсите, залегнали в основата на експерименталната част

на дисертационния труд, която е представена в Глава 3. Т.е. това съдържание е необходимо на читателя, за да може той с по-голямо разбиране на същността на проблематиката и подхода на авторката към нейното изследване и разрешаване, да се запознае и оцени текста на Глава 3, който според нас е с основна тежест за високата практическа стойност на труда и заслужава адекватна и висока оценка. Подробната и многостранна мотивация и аргументация на избраната проблемна област и най-вече на нейната актуалност в увода, подпомага читателя в общото му смислово възприемане и го насочва по един естествен, дори и за не изкушения от темата, път към неговото разбиране и оценка на значимостта на резултатите му. Мисля, че не бих могъл като рецензент да се изразя по-ясно и категорично в подкрепа на заявената от авторката важност, амбициозност и в същото време огромна трудност на работата по избраната от нея тема и затова ще си позволя да я цитирам: *„Обучението по изкуство само по себе си е доста амбициозна дейност, тъй като освен характерни дарби и таланти на самите обучаеми, е необходима и специфична среда/контекст на провеждане и случване от една страна на самото обучение, от друга на самото изкуство като краен резултат/продукт от обучението, от трета – строгата насоченост на изкуството като резултат към различни публики/аудитории. Ето защо задачата да се разглеждат центровете за неформално обучение по изкуство въобще е много сложна и би трябвало да е плод на изключително задълбочени анализи и проучвания в голям мащаб на спецификата на всяко едно отделно изкуство, което попада в полето на изследване. В конкретния случай на този дисертационен труд се обръща внимание на танцовото изкуство и неговите специфики в процеса на обучение в контекст на неформалната образователна среда и огромната необходимост от подредба и даване на посока на развитие на процесите в него в национален план“*. Не мога също така да не изкажа тук и моите дълбоки адмирации към нея за осветляването на този болезнен и дълго време неразрешим и за самия мен, като изкушен от темата, проблем, както и за смелостта ѝ да се заеме с неговото трудно разрешаване именно в практически план.

Съдържателна оценка: И така, без особени претенции от моя страна за пълнота на анализа и оценка на труда от гледна точка на педагогическата наука, на чието поле без да съм дипломиран специалист и самият аз съм посветил по-голямата част от съзнателния си живот, бидейки изкушен от един конкретен неин клон – педагогиката на танцовото образование, ще се опитам много накратко и от гледната си точка на интердисциплинарен учен - теоретик и практик, да изложа своите впечатления и оценки за дисертационния труд на авторката.

В заключението на увода прецизно са изведени предметът, обектът, постановката, целта и задачите на изследването, като тук единствената ми забележка е, че използваните от авторката теоретически и практически методи са представени преди задачите, които те са призвани да решат. Приятно впечатление прави, че накрая са формулирани и основните изследователски въпроси, на които авторката ще се опита да отговори чрез труда си.

В Глава 1 детайлно е формулиран, разгледан и критично анализиран проблемът за „дизайн на обучението“ в историческа и съвременна перспектива като един от най-актуалните проблеми в полето на дидактиката.

В Глава 2 във фокуса на вниманието на авторката застават НФО и връзката му училищата по изкуства в неформален образователен контекст, както и съществуващите у нас танцови училища, функциониращи в контекста на характерната за България трудна и недостатъчно регламентирана неформална образователна среда и техните специфични характеристики, които биха могли да се използват от нея като основа за изготвяне на подходящи, адаптирани за целите на изследването и конкретния контекст на средата, модели на дизайн на обучението. Подробно са разгледани принципите на НФО, неговите функции и същностни измерения, като е обоснована необходимостта от колаборативност на институционално ниво между структурите във формалната и неформална образователни системи. Анализирано е танцовото изкуство като концепция и реализация в контекст на НФОС като са застъпени и двете основни негови форми - обучение по танци в контекст за развитие на високо танцово майсторство и в контекст на практикуване в социална среда и социално танцуване. Направен е критичен преглед и анализ на дейността на някои от основните организации в областта на неформалното танцово обучение (НФТО), както в международен план, така и в България, като те напълно удачно са

диференцирани и категоризирани от авторката на едно-стилови и много-стилови. Проследени са тенденциите на бързо развитие на разнообразието и диверсификацията в сектора в международен план и в контекст на българската действителност, и е установен стремеж към отваряне на средата, даването на възможност на все повече танцьори да се включват в различните изяви, на все повече танцови училища да членуват едновременно в различни организации, с оглед обогатяване на знанията и опита на своите преподаватели и ученици.

В Глава 3, която според мен е и с основна тежест за високата практическа стойност на труда на докторантката, са представени авторският дизайн на танцово обучение в НФОС на танцово училище (ТУ) „DanceStation“ и резултатите от емпиричния етап на изследването, т.н. „изследване на случай“. Анализирани е Програмата на обучението и са посочени целта, задачите и изследователските въпроси, вълнуващи авторката. Детайлно е описана процедурата на изследването и са разгледани спецификата, структурата, дейността и изявите на конкретното ТУ „DanceStation“, както и квалификацията на кадрите, и социално-психологически особености на процеса на обучение в него. Изложени са методите и инструментариума на изследването, включващ наблюдения, проучване на документи, анкетни проучвания сред танцовите педагози и ученици, както и две фокус-групи - на танцови учители и на ръководители на ТУ. Описани са етапите на изследването и тяхното съдържание. Направена е обосновка на избрания модел на дизайн на обучението от гледна точка на крайната обща цел на обучението, учебното съдържание, организацията на процеса на учене, мотивацията на участниците и контекста на средата. Специално внимание е отделено и на организацията и традиционния дизайн (т.н. „медални системи“ на ISTD, IDTA, WDC др.) на НФО по танци в страните с огромни традиции и опит в изследователското поле на докторантката (Англия, САЩ, Австралия и някои Западно-Европейски страни) като е направен преглед и на техните програми за обучение за различни танцови стилове, в неформален образователен контекст на обучението, както за изпълнителско майсторство, така и за социално танцуване. На основата на съпоставителния анализ между тези отдавна доказани в международната практика системи и танцовата обучителна програма на ТУ „DanceStation“, докторантката прави обоснован извод, че тя е съобразена с международните стандарти и изисквания в тази област. По-нататък е изложен детайлният анализ на анкетните проучвания сред преподаватели и ученици от представителна извадка на съществуващите танцови училища с НФО в България, основните изводи от които са в подкрепа на теоретично обоснования от докторантката като най-адекватен на съвременната социално-икономическа и педагогическа среда у нас, дизайн на НФО – т.н. „Backward Design“, избран от нея за адаптираното му приложение в експерименталното й „изследване на случай“ - ТУ „DanceStation“. Педагогическото наблюдение на процеса на приложение на адаптирания авторски дизайн е проведено с 185 деца от училището за период от 4 месеца. Систематизираните резултати от него са изведени в съответни протоколи на проведените наблюдения на различните етапи от обучението, част от които са представени в Приложенията и са онагледени с подходящ снимков материал. Като най-важен критерий за крайната оценката на качествата и недостатъците на избрания от авторката обучителен дизайн, тя ни дава възможност да се насладим на резултатът от неговото приложение - танцово образователният му продукт, спектакълът „Фабриката за вълшебства“, представен в присъединен видеофайл с изпълнението му на сцена от участниците в обучението. Анализът на резултатите от проведената „фокус група“ с преподавателите с оглед получаването на обратна връзка относно ефективността на използваните конкретни ресурси: обучителната програма и продуктът за сценична изява показва, че за всички тях се оказва предизвикателство разработването на специфичното учебно съдържание към всеки танцов стил в дългосрочен план, но като цяло тези ресурсите се оценяват като ценни и развиващи инструменти на дизайна на обучението. Главата завършва с анализ на резултатите от проведената „фокус група“ и с представителна извадка на ръководителите на танцови училища с НФО у нас, относно състоянието и перспективите пред развитието на танцовото обучение в НОС в България, с фокус върху необходимостта от създаването и приложението на унифициран дизайн на обучението в различните танцови стилове. Според нас много важен е изводът е че: „...според участниците би могло да се създаде унифицирана програма за танцово обучение, която в своята същност да предлага решения и концепции за

цялостен подход на макро и микро ниво към процеса на обучение, с подходящи стратегии и инструменти, засягащи спецификите на обучението по танци от гледна точка на изкуството – посока на отношение към самия танц, към мен самия и към другите.“ Най-същественят и ценен според нас резултат е, че групата на ръководителите се обединява около необходимостта от повишаване на качеството на предлаганото съдържание в танцовите класове и създаването на браншова структура, която да представлява организациите в сферата на обучението по танци в неформална среда на национално и международно ниво, да защитава интересите на заетите в него, да следи за качеството на предлаганите услуги, квалификацията на кадрите, повишаването на информираността в обществото за ползите и предимствата от танцуването, в контекст на личностното развитие и пълноценно усъвършенстване на отделния човек и обществото като цяло.

В Глава 4 както вече указах по-горе в рецензията си, са разгледани фундаментални теоретични постановки, на основата на които авторката изгражда изследователската си концепция за процеса на адаптиране на модел на дизайн на обучение, авторската си матрица за адаптиране на избрания модел на дизайн на обучение (Backward design model) към НФО по танцово изкуство в България, както и авторските си разработки на ресурсите, залегнали в основата на експерименталната част на дисертационния труд, чието съдържание и висока оценка вече представих по-горе.

В **Заключението** на дисертационния си труд авторката е резюмирала всички съществени страни и проблеми на НФО у нас както и получените от нея в теоретико-приложната ѝ научна работа по него отговори на вълнуващите я като млад научен изследовател и формулирани още в Увода на труда, въпроси. Приятно впечатление прави и споделянето на вълнуващите я, но все още не намерили своя отговор в това изследване, концептуални въпроси в полето на научните ѝ търсения, което е сигурен белег за раждането и гаранция за бъдещото развитие на един буден млад учен, чиято дълбока съпричастност към проблемите на развитието на любимото ѝ танцово изкуство ще я води и занаят по пътя към висините в него, и в педагогическата наука и практика, на която се е посветила. И накрая, както скромно се изразява авторката, тя „се осмелява“ да изложи и приносните според нея моменти от дисертационния ѝ труд, които и ние, след като се запознахме в детайли с него, с убеденост определяме като такива.

Научни теоретико-приложни приноси: доколкото ни е известно това е първото по рода си изследване и първата аналогия между формалната и неформална образователни среди в танцов контекст в България. Освен заявените от авторката в **Заключението** на дисертационния ѝ труд научни, теоретико-приложни приноси на дисертацията, с които ние сме напълно съгласни, заслужават да се отбележат още и следните според нас приноси за развитието на НФО по изкуства и в частност по танци в България, моменти на труда:

- убедителното разкриване на вече „слава богу“ осъзнатата от ръководителите на ТУ и самите танцови учители у нас необходимост от непрекъснатото им и целенасочено развитие и усъвършенстване, както и повишаване на квалификацията им в контекста на НФО по изкуства и неговата свързаност с принципите на ФО;

- убедителната защита на позицията ѝ за необходимостта от професионализация в сектора на танцово обучение в НФОС в България, в два основни аспекта – теоретико-методически и квалификационно-кадрови.

Публикации, документация и автореферат: Ралица Мерджанова-Стефанова представя 3 научни публикации по темата на дисертацията. И публикациите, и авторефератът отговарят на жанровите и библиографски стандарти и са валидно доказателство за автентичния авторски характер на реализираното от нея изследване и разработения дисертационен труд. Цялата документация по докторантурата и процедурата за обсъждане на труда представят адекватно действителния процес на подготовка, проектиране и осъществяване на научното изследване във Факултета по педагогика под ръководството на нейния научен ръководител.

Въпроси към докторантката: в качеството си на колега на авторката, по призвание, и неин рецензент, „ще се осмеля“ да ѝ задам следните въпроси:

1. Счита ли авторката, че в условията на НФОС в България е възможно реализирането в ТУ на обучение по спортни танци (състезателни ЛАТ и СТТ) на деца и юноши, в контекста на

постигане на високи танцови резултати и ако да, кой от разгледаните в дисертацията модели на дизайн за обучение би адаптирала тя в ТУ „DanceStation“?

2. Счита ли авторката, че в условията на НФОС в България е възможно реализирането в ТУ на обучение в контекста за социално танцуване на спортни танци (състезателни ЛАТ и СТТ) на възрастни и сеньори и ако да, кой от разгледаните в дисертацията модели на дизайн за обучение би адаптирала тя в ТУ „DanceStation“?

3. От научната гледната точка и опита на авторката като дългогодишен танцов педагог и ръководител на ТУ в средата на неформалното танцово обучение в България, какви според нея трябва да бъдат първите стратегически организационни и методически стъпки, и от каква организация (или организации) у нас в областта на НФТО трябва да бъдат предприети те, с цел ускоряване процеса на професионализация в сектора на танцово обучение в НФСО в България, в двата основни аспекта – теоретико-методически и квалификационно-кадрови?

Заключение: Значимостта и актуалността на научния проблем, последователното му теоретическо и емпирично изследване, и оформянето на текстовия вариант на теоретико-емпиричните процедури са според изискванията за дисертационен труд. Резултатите от него са обективно получени, а изводите от техния анализ са убедителни, теоретично обосновани и емпирично доказани. Някои от тях представляват теоретико-приложен принос в областта на дидактиката у нас. Тяхното публикуване в научната периодика и презентиране на научни форуми верифицират автентичността им и са огледало на високото качество на целия дисертационен труд, както и на педагогическите, научните и личностните достойнства на докторантката. Всичко това ми дава основание с убеденост да препоръчам на членовете на уважаемото научно жури да дадат една висока оценка на труда и да гласуват за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по Професионално направление 1.2. Педагогика /Дизайн на образователни програми/ на г-жа Ралица Атанасова Мерджанова-Стефанова.

30. 03. 2024
гр. София

Рецензент:
/доц. д-р Златин Маринов Костов/